

ГЛАСНИК ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА САНУ LXIII (2)

BULLETIN OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA LXIII (2)

UDC 39(05)

ISSN 0350-0861

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA

BULLETIN

OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY

LXIII

No. 2

Editor in chief:
Dragana Radojičić

Editor of the Topic:
Aleksandar Krel

International editorial board:

Radost Ivanova, Elephterios Alexakis, Jana Pospíšilová, Karl Kaser, Gabriela Kiliánova
Milica Bakić-Hayden, Ingrid Slavec-Gradišnik, Marina Martynova, Fernando Diego Del
Vecchio, Kjell Magnusson, Tatiana Podolinska, Peter Finke, Ana Dragojlović

Editorial board:

Gojko Subotić, Sofija Miloradović, Jelena Čvorović, Srđan Radović,
Aleksandra Pavićević, Lada Stevanović, Ildiko Erdei, Jelena Jovanović

The reviewers:

Vojislav Stanovčić, Aleksandar Krel, Sanja Zlatanović, Mladena Prelić, Goran Pavel
Šantek, Miroslava Lukić Krstanović, Mirko Blagojević, Bojan Žikić, Ivan Kovačević,
Miloš Milenković, Ivica Todorović, Biljana Vučetić, Mirko Sajlović, Ljiljana
Gavrilović, Miroslava Malešević, Petrija Jovičić, Gordana Blagojević, Dragan
Bulatović, Vesna Marjanović

Secretary:
Marija Đokić

Accepted for publication by the reference of academician Vojislav Stanovčić,
at meeting of the Department of Social Sciences SASA November 17. 2015

BELGRADE 2015

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА

LXIII

свеска 2

Главни и одговорни уредник:

Драгана Радојичић

Уредник Темата:

Александар Крел

Међународни уређивачки одбор:

Радост Иванова, Елефтериос Алексакис, Јана Поспишилова, Карл Касер, Габриела
Килианова, Милица Бакић-Хејден, Ингрид Славец-Градишник, Марина
Мартинова, Фернандо Диего Дел Векио, Шел Магнусон, Татиана Подолинска,
Петер Финке, Ана Драгојловић

Уређивачки одбор:

Гојко Суботић, Софија Милорадовић, Јелена Чворовић, Срђан Радовић,
Александра Павићевић, Лада Стевановић, Илдико Ердеи, Јелена Јовановић

Рецензентски тим:

Војислав Становчић, Александар Крел, Сања Златановић, Младена Прелић, Горан
Павел Шантек, Мирослава Лукић Крстановић, Мирко Благојевић, Бојан Жикић,
Иван Ковачевић, Милош Миленковић, Ивица Тодоровић, Биљана Вучетић,
Мирко Сајловић, Љиљана Гавриловић, Мирослава Малешевић, Петрија Јовичић,
Гордана Благојевић, Драган Булатовић, Весна Марјановић

Секретар уредништва:

Марија Ђокић

Примљено на седници Одељења друштвених наука САНУ одржаној 17. новембра 2015.
године, на основу реферата академика Војислава Становчића

БЕОГРАД 2015.

Издавач:
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011–2636–804
eisanu@ei.sanu.ac.rs
www.etno-institut.co.rs

Рецензент:
академик Војислав Становчић

Лектор:
Ивана Башић

Превод:
Јелена Чворовић
аутори текстова

Дизајн корица:
Горан Витановић

Техничка припрема и штампа:
Академска издања, Београд

Тираж:
500 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Часопис Гласник Етнографског института САНУ индексиран је у: DOAJ (Directory of Open Access Journals); SCIndeks (Српски цитатни индекс); Ulrich's Periodicals Directory; ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities).

The Bulletin of Institute of Ethnography SASA is indexed in: DOAJ (Directory of Open Access Journals); SCIndeks (Srpski citatni indeks); Ulrich's Periodicals Directory; ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities).

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(05)

Гласник Етнографског института = Bulletin of the Institute of Ethnography / главни и одговорни уредник Драгана Радојичић. – Књ. 1, бр 1/2 (1952) – Београд : Етнографски институт САНУ (Кнез Михаилова 36/IV), 1952 – (Београд : Академска издања). – 24 cm

Полугодишње

ISSN 0350-0861 = Гласник Етнографског института

COBISS. SR-ID 15882242

Садржај
Summary

Тема броја – Конфликт и помирење на Балкану
Topic of the Issue - Conflict and Reconciliation in the Balkans

Александар Крел, <i>Конфликти и нужност њиховог разрешавања у савременом свету</i>	249
Aleksandar Krel, <i>The Necessity of Conflict Resolving in the Contemporary World</i>	252
Nonka Bogomilova, <i>Religious Configuration of the 'Other' in the Contemporary Balkan Societies (Cultural Mechanisms and Perspectives)</i>	255
Нонка Богомилова, <i>Религијска припадност 'Других' у савременим друштвима Балкана (културни механизми и перспективе)</i>	263
Goran Pavel Šantek, <i>Religioznost i spremnost na pomirenje. Antropološki pogled</i>	265
Goran Pavel Šantek, <i>Religiosity and Readiness for Reconciliation. An Anthropological View</i>	280
Александар Крел, <i>Немци поново у Гакову: сусрети, сарадња и помирење некадашњег и садашњег локалног становништва</i>	283
Aleksandar Krel, <i>The Germans Revisiting Gakovo: Encounters, Cooperation and Reconciliation of the Former and Present Local Populations</i>	301
Јадранка Ђорђевић Црнобрња, <i>Свакодневно одевање Горанки у Београду – између традицијских и савремених културних пракси</i>	303
Jadranka Đorđević Crnobrnja, <i>Everyday Clothing of the Goranci Females in Belgrade – Between Traditional and Modern Cultural Practices</i>	316
Jelena Spasenić, <i>The Significance of Serbia's Recent War-Ridden Past for Young People's Identity Perceptions</i>	317
Јелена Спасенић, <i>Значај недавне српске ратне прошлости на перцепцију идентитета младих људи</i>	336
Piero Pasini, <i>Nation Building and International Solidarity. Some Considerations about Balkans in Italian Republican Thinking in 19th Century</i>	337
Пиеро Пасини, <i>Изградња нације и међународна солидарност. Разматрања о Балкану у италијанским републиканским размислима у 19. веку</i>	347

VARIA

Иван Ђорђевић, <i>Између поноса и срама. Антрополошка анализа наратива о 'Паради поноса' у савременој Србији</i>	351
Ivan Đorđević, <i>Between Pride and Shame. Media Narratives on 'Belgrade Pride Parade' in Contemporary Serbia</i>	367
Гордана Ђерић, <i>Река понорница: о променљивом статусу феномена менталитета и менталног мапирања</i>	369
Gordana Đerić, <i>Sinking River: on Inconstant Status of Mentality and Mental Mapping Phenomena</i>	382
Andrijana Aničić, <i>The Ambivalence of Colonial Discourse: Waiting for the Barbarians in the Gaze of the Other</i>	383
Андријана Аничич, <i>Амбивалентност колонијалног дискурса: чекајући варваре – у очима другог</i>	394
Петрија Јовичић, Ивана Башић, <i>Маске и метаморфозе женске креативности – 'Лутка' Милене Павловић Барили</i>	395
Petrija Jovičić, Ivana Bašić, <i>Masks and Metamorphosis of Female Creativity – 'Doll' by Milena Pavlović Barili</i>	410
Марта М. Вукотић Лазар, <i>Улога архитекте Николе Добровића на имплементацији савремених урбанистичких и архитектонских теорија и поетика у институционално планирање урбаног развоја Београда</i>	411
Marta M. Vukotić Lazar, <i>Part of the Architect Nikola Dobrović in Implementation of the Modern Urban Planning and Architectural Theories and Poetry in Institutional Planning of the Urban Development of Belgrade</i>	430
Весна Пено, <i>Предање и/или традиција у новијој богослужбеној музици Српске цркве</i>	433
Vesna Peno, <i>Tradition and/or Saint Tradition in the Current Liturgical Chanting of the Serbian Church</i>	450
Весна Трифуновић, <i>Предузетници у транзицијској Србији – контекст пословања и друштвено прихваћени тип приватника</i>	451
Vesna Trifunović, <i>Entrepreneurs in Transitional Serbia – the Context of Management and Socially Accepted Type of Private Enterprise</i>	466
Анна А. Плотникова, <i>Никита Ильич Толстой: к 90-летию со дня рождения</i>	467
Ана А. Плотникова, <i>Никита И. Толстой: уз деведесетогодишњицу рођења</i>	478

Научна критика и полемика
Discussion and Polemics

Милош Луковић, <i>To sem čula na vlastní oči... Tradiční vyprávění na nedašovském Závřší.</i>	481
Љиљана Гавриловић, <i>Упутство за истраживање на (не)обичном месту</i>	485
Марина Симић, <i>Култура интимности: османско музичко наслеђе на Балкану</i>	487
Јована Диковић, <i>Архиви безбедносних служби као етнографски терен</i>	491
Весна Трифуновић, <i>Промене антрополошких парадигми у земљама југоисточне Европе – изазови, правци и предлози развоја једне науке</i>	495

Промене антрополошких парадигми у земљама југоисточне Европе – изазови, правци и предлози развоја једне науке.

Поводом зборника:

Changing Paradigms: The State of the Ethnological Sciences in Southeast Europe, Klaus Roth (ed.), Ethnologia Balkanica, Vol. 17, 2014.

Деведесете године XX века су начелно у земљама југоисточне Европе познате као постсоцијалистички, транзицијски период у коме није дошло само до корених политичко-економских промена, већ је процес трансформације захватио и социо-културну супстанцу, покренувши значајне промене на институционалном и културолошком плану. Антропологија је међу првим друштвеним наукама „присигла на место овог дешавања” и помогла разумевању датог процеса уочавањем и анализом нових социо-културних појава, нераздрсиво повезаних са измењеним друштвеним, економским и политичким контекстом. Упоредо са овим истраживачким замахом текла је модернизација и трансформација саме ове науке у земљама југоисточне Европе, коју су нативни представници дисциплине спорадично документовали у појединачним радовима.

Стога се може рећи да су парадигматске промене и стање антропологије у југоисточној Европи након социјалистичког периода били очекивана тема заједничког промишљања првенствено нативних антрополога, што потврђује и одржаваће симпозијума о овом питању 2013. године у Бугарској. На тај начин је из једне удаљене временске тачке у односу на почетке деведесетих година прошлог века пружен поглед на дводеценијски развој, као и на домет етнолошких наука¹ у земљама југоисточне Европе, који је свој коначни облик добио у зборнику *Changing Paradigms: The State of the Ethnological Sciences in Southeast Europe*.

Реч је о зборнику подељеном на два главна дела, од којих први чине прикази стања етнолошких наука у појединачним земљама, док је други део осмишљен као детаљни регистар етнолошких институција, удружења и часописа који у њима постоје. Иако се већина аутора фокусира на стање етнолошких наука у својим земљама након социјалистичког периода, неизоставна је била и дубља дијахрона контекстуализација овог питања, тако да се читалац може делимично информисати о целокупном развоју фолклора, етнологије, социјалне и културне антропологије у следећим земљама: Албанији, Босни и Херцеговини, Бугарској, Хрватској, Грчкој, Косову, Македонији, Молдавији, Црној Гори, Румунији, Србији, Словенији и Турској. Тиме такође постаје уочљиво да су промене теоријских парадигми, односно покушаји модернизације старих приступа и методологије, у појединим

---

¹ Будући да у неким земљама југоисточне Европе још увек не постоји јасан консензус у погледу назива и објекта проучавања дате научне области, појам „етнолошке науке” је у овом зборнику коришћен као генерички концепт који обухвата сродне дисциплине фолклора, етнографије, етнологије, социјалне антропологије и културне антропологије. Стога ће се и у овом тексту надаље користити исти овај појам, иако ауторка прихвата дефиницију антропологије Криса Хана да је то широкообухватна дисциплина која укључује студије фолклора и етнографије.

земљама, попут Србије и Хрватске, почеле да се одвијају и пре те преломне тачке 1989. године, када је званично отпочео период постсоцијализма.

Наиме, свака од наведених земаља, изузев Грчке и Турске, имала је своје специфично социјалистичко и постсоцијалистичко искуство, а ти различити контексти су се гранали од релативно повољних и стабилних услова за развој етнолошких дисциплина, до екстремних политичких притисака који су тај развој усмеравали искључиво у једном, идеолошки пожељном правцу.² Ипак, када је реч о овом научном пољу, једно полазиште је свим овим земљама било заједничко, а то је да су етнологија и фолклористика у њима настале као националне науке, у служби изградње културних темеља на којима ће се подићи нове националне државе југоисточне Европе. Касније одолевање и супротстављање управо овој улози поменутих наука допринело је њиховој модернизацији и успостављању нових парадигми којима су истраживања почела да се воде. Тиме је долазило до постепеног буђења науке, њеног ослобађања од службе националној и идеолошкој сврси, док су истраживања постајала више контекстуализована и синхронијска, за разлику од претходних у којима се пажња махом усмеравала на покушаје успостављања континуитета са старином.

Текстови овог зборника јасно представљају како се у земљама југоисточне Европе одвијао процес редефинисања етнолошких наука, настанак нових идеја, пракси и тематских области истраживања, затим нових теоријских и методолошких оријентација, као и формирање институционалних структура у оквиру којих се развијала јединствена дисциплина. Поред тога, у овим радовима се не занемарују ни отпори ни многобројне противречности које су се јавиле на том не тако глатком путу трансформације. Такве тешкоће потврђују већ поменуто непостојање консензуса у погледу назива и поља проучавања дисциплине³, инкомпатибилност опстајуће старе и надируће нове парадигме, хијерархијски односи између водећих институција и њихови чести међусобни сукоби о различитим важним питањима, недовољна финансијска подршка итд. Све ово је имало директан одраз на начин развоја етнолошких наука у југоисточној Европи, на мањи или већи успех у успостављању нових парадигми, односно на степен отпора или наклонос-

---

² Грчка и Турска по својој историјској залеђини не спадају у групу постсоцијалистичких земаља, па је очигледно да су у овом зборнику нашле своје место према географском принципу. Ипак, и у овим земљама су се смењивали повољни и мање повољни политички периоди за развој етнолошких дисциплина, што је детаљније представљено у текстовима грчких и турских аутора.

³ Модернизацијски процеси су често покретани на иницијативу која је долазила споља, најчешће путем финансирања, а најјачи утицај су том приликом имале америчке институције. Тако су многи институти и одељења на факултетима почела да мењају своја имена у „социјална антропологија” и „културна антропологија”, иако је садржај њихових пројеката и курикулума остајао ближи ранијим етнографским и фолклорним истраживањима. С једне стране, коришћење појма „антропологија” сигнализирало је раскид са прошлошћу која је углавном асоцирала на романтичарске националне подухвате. Насупрот томе, разлог за преферирање појма „етнологија” у неким круговима лежи у томе што је тај појам имплицирао бављење сопственим социо-културним контекстом (што је махом и била традиција ове науке у земљама југоисточне Европе), за разлику од антропологије која се успоставила као наука о другоме. У одређеним случајевима су стога чињени компромиси и то паралелним коришћењем оба појма, етнологија и антропологија, за означавање једне дисциплине.

ти ка иновацијама. Стога су се неки аутори осетили позваним да дају своје препоруке за унапређење постојећег стања у појединим земљама, у којима су овакве противречности опстале у израженијој мери, а то су, по правилу, оне земље, попут Албаније и Молдавије, у којима су се промене теоријских парадигми одвијале са закашњењем у односу на неке друге земље.

Такве препоруке се уједно могу посматрати и као један од значајних доприноса овог зборника, који се огледа и у другим битним аспектима. На првом месту, текстови у њему пружају свеобухватни приказ разумевања антропологије у земљама југоисточне Европе, као и појединачних историјских и политичких услова који су обликовали ову дисциплину у тим земљама. У том смислу, овај зборник представља и допринос познавању различитих традиција бављења антропологијом у југоисточној Европи, чиме омогућава и полазиште за компаративна промишљања развоја ове дисциплине у датој регији. Различити приступи и стилови које су аутори усвојили како би на најбољи могући начин одговорили свом задатку, читање зборника чине динамичним и интересантним. Тако је у неким случајевима развој дисциплине приказан кроз призму личног искуства постајања антропологом, што је пружио другачији, такорећи интимнији увид у ову проблематику.

На крају, али не мање важно, својим исцрпним регистром етнолошких институција, удружења и часописа у југоисточној Европи, овај зборник омогућава и олакшава успостављање контаката и партнерства међу истраживачима из различитих земаља. Значај овог аспекта потврђују и у њему објављени текстови, чије су анализе показале да је степен отворености једне земље према страним утицајима имао директан ефекат на промену парадигми које су модернизовале и унапредиле антрополошка истраживања. Овај зборник нас стога изнова подсећа на велики значај међународне сарадње, као и размене идеја и мишљења за развој науке каква је антропологија.

Весна Трифуновић